

ILM FAN XABARNOMASI

Ilmiy elektron jurnali

MEHNAT UNUMDORLIGINI OSHIRISHNING CHET EL TAJRIBASI

Yulbarsov Doniyorbek Dilmurdjon o'g'li

"Iqtisodiyot" yo'nalishi k-09-20 guruh talabasi

Ilmiy rahbar: And.M.I. M.E. Jo'raxonov dots.i.f.f.d.(PHD)

Dunyoning ko'plab mamlakatlarida mehnat unumdorligini oshirish turmush darajasini oshirishning asosiy manbai hisoblanadi. Ishlashni o'lchash va tahlil qilishda turli xil yondashuvlar mavjud Mehnat unumdorligini oshirish har qanday ijtimoiy-iqtisodiy formatsiyaning asosiy vazifalaridan biridir. Mehnat unumdorligi insoniyat jamiyati rivojlanishining ob'ektiv qonuni sifatida nafaqat tirik, balki moddiylashtirilgan mehnatni ham tejashni anglatadi. Siyosiy iqtisod klassiklarining asarlari mehnat unumdorligini o'rganishga bag'ishlangan bo'lib, "mehnat unumdorligi" toifasini o'rganish va tahlil qilishda mahalliy tadqiqotchilar tomonidan katta hissa qo'shilgan. Shunday qilib, qo'shimcha qiymat nazariyasining asoschisi Marks K.G. asarlarida mehnat unumdorligi masalasidan tashqari, asbob-uskunalar unumdorligiga ham e'tibor bergan. Olim allaqachon 19-asrda mehnat intensivligini oshirish muammosini va ish vaqtidan oqilona foydalanish zarurligini ko'radi¹. Sovet iqtisodiy maktabining taniqli vakili Gastev A.K. Mehnat unumdorligining o'sishiga birinchi navbatda tashkiliy omillar, insonning axloqiy, psixologik va jismoniy holati, shuningdek, umuman korxonada ishlab chiqarishni tashkil etish darajasi ta'sir qiladi, deb hisoblardi. Gastev A.K. Markaziy mehnat institutini (CIT) yaratish tashabbusi bilan chiqdi, uning vazifasi mehnat texnikasi va usullarini ratsionalizatsiya qilish, shuningdek, rejalashtirilgan iqtisodiyot uchun malakali kadrlar tayyorlash edi, Mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligi ko'p jihatdan ma'lum vaqt oralig'ida tayyor mahsulotni yaratish bo'yicha ishlab chiqarish faoliyati samaradorligini tavsiflaydi. Mehnat unumdorligi tabiiy yoki vaqtinchalik mazmunga ega bo'lishi mumkin va bu ko'rsatkich bitta xodim, bo'linma yoki umuman mehnat jamoasi uchun, shuningdek, mintaqaviy yoki sanoat darajasida qo'llanilishi mumkin. Mehnat unumdorligi ko'rsatkichi tabiiy va pul ko'rsatkichlariga qisqartirilishi mumkin. Mehnat unumdorligining mohiyati ishlab chiqarish jarayonidagi barcha yutuq va kamchiliklarni umumlashtirgan holda korxonada faoliyati natijasining xususiyatlarida namoyon bo'ladi. Shu munosabat bilan mehnat unumdorligi korxonaning asosiy texnik-iqtisodiy ko'rsatkichlaridan biri sifatida qo'llaniladi.

Mehnat unumdorligining iqtisodiy mohiyatini va ushbu toifaga qarashlarning tarixiy evolyutsiyasini o'rganish mehnat unumdorligini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar majmuini tavsiflash, mehnat unumdorligini oshirish mexanizmini ko'rib chiqish va baholash, Rossiya iqtisodiy tizimining asoslarini ishlab chiqish imkonini beradi. . Bunday chora-tadbirlar asosan mehnat unumdorligini oshirishning quyidagi omillarini o'z ichiga oladi: ilmiy-texnik, tashkiliy, tarkibiy, ijtimoiy Hozirgi vaqtda Rossiya korxonalari bir qator sabablarga ko'ra mehnat unumdorligi bo'yicha xorijiy raqobatchilardan o'rtacha 2-3 baravar ortda qolmoqda. Rossiya

Federatsiyasi Prezidenti huzuridagi Kengash Prezidiumi tomonidan tasdiqlangan "Mehnat unumdorligi va bandlikni qo'llab-quvvatlash" milliy loyihasida nazarda tutilgan mehnat unumdorligini oshirishni ta'minlaydigan chora-tadbirlar asosida mehnat unumdorligining o'sishidagi mavjud orqada qolishni bartaraf etish. Strategik rivojlanish federatsiyasi (2018 yil 24 dekabrda 16-son bayonnomasi), dolzarb vazifa Milliy loyiha maqsadi Rossiya Federatsiyasida yangi ishlab chiqarish madaniyatini shakllantirish va munosib, samarali mehnat va muvaffaqiyatli tadbirkorlikni ta'minlashdir.

Umuman olganda, iqtisodiy faoliyat ko'p jihatdan mehnat unumdorligining o'zgarishiga bog'liq. Iqtisodiy omil sifatida mehnat unumdorligi natijaviy omil bo'lib, uning yordamida ishlab chiqarish faoliyati natijalarini yaxshilashga olib keladigan yoki salbiy ta'sir ko'rsatadigan faoliyat o'rtasidagi sabab-ta'sir munosabatlarini aniqlash mumkin. Iqtisodiy omil sifatida mehnat unumdorligining o'sish omili ilmiy-texnikaviy taraqqiyot va mahsulotning an'anaviy va yangi turlari, texnologik jarayonlar va ishlab chiqarish texnologiyasi, xom ashyo bazasi, energiya va transport resurslari nuqtai nazaridan innovatsion rivojlanishi kabi ta'sir doiralarini o'z ichiga olishi mumkin. , xomashyo va mahsulotlar logistikasi. Muhim yo'nalishlar ishlab chiqarishni ixtisoslashtirish va tayyor mahsulot hajmini oshirish, nuqsonli mahsulotlardan yo'qotishlarni kamaytirish va ishlab chiqarish standartlariga rioya qilishni oshirish bilan bog'liq bo'lgan faoliyatdir, bu esa xodimlar sonining qisqarishiga olib keladi. Korxonada ishlab chiqarilgan mahsulotlarning umumiy hajmidagi ayrim turdagi mahsulotlar va alohida tarmoqlar ulushining ishlab chiqarish hajmining o'zgarishi mumkin, bu esa o'z navbatida tarkibiy qayta qurishga olib keladi. Ushbu tadbirlarni amalga oshirish xodimlarning sifat darajasini, mehnat sharoitlarini va barcha bosqichlarda ishtirok etadigan ishchilarning moddiy rag'batlantirish darajasini o'zgartirish zarurligiga olib keladi: loyihalash, tayyorgarlik, amalga oshirish tadbirlarini amalga oshirish uchun ijodiy, tashkiliy, tadqiqot, iqtisodiy va muhandislik shartlari. rejalashtirilgan amalga oshirish sohasida.

Mehnat unumdorligini oshirish chora-tadbirlarining ko'p vektorliligi ularni rejalashtirishni taqozo etadi. Rejalashtirish nafaqat boshqaruv darajalarida: davlat, mintaqaviy, tarmoq, balki ishlab chiqarishda ham amalga oshirilishi kerak. Mehnat unumdorligini rejalashtirish strategik, o'rta muddatli va operatsion rejalashtirish, tashkil etish, boshqarish va samaradorlikni oshirishga qaratilgan tadbirlarni amalga oshirishning doimiy monitoringini o'z ichiga olgan samaradorlikni boshqarish jarayonining bir qismidir. Rejalashtirishda mehnat unumdorligi darajasi va o'sishiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash va ularning ta'sirini, ayrim hollarda esa alohida omillarning o'zaro ta'sirini baholash maqsadga muvofiqdir. Rejalashtirish natijasi xodimlarning bazaviy sonining umumiy o'zgarishi va rejalashtirilgan davrda mehnat unumdorligini oshirish bo'lishi mumkin.

2022 yildagi boshqa mamlakatlarga nisbatan Rossiyadagi mehnat unumdorligini ishlagan soatiga AQSH dollarida 16 ta davlat uchun mehnat unumdorligini hisoblash asosida ko'rib chiqish mumkin

Iqtisodiyotdagi mehnat unumdorligi har bir mamlakat yalpi ichki mahsulotiga ta'sir qiluvchi ko'rsatkichdir, shuning uchun ushbu ko'rsatkichni hisoblash metodologiyasi ushbu ko'rsatkichga ta'sir qiluvchi shartlarni eng aniq aks ettirishi kerak. Mehnat unumdorligi indeksi ko'pincha ma'lum bir mamlakatda o'tgan yilga nisbatan foiz sifatida yoki foiz sifatida hisoblanadi.

AQShda unumdorlik sifatida qabul qilingan mutlaq qiymat (100%). Mehnat unumdorligini o'lchash me'yoriy, ko'p omilli, ko'p mezonli usulni o'z ichiga olgan tashkiliy boshqaruv usullari

yordamida ham amalga oshirilishi mumkin. "Sanoat tashkilotlarida ko'p faktorli usullar hisob-kitoblar korxonada umumiy mehnat unumdorligini baholashga imkon beradigan ko'p sonli omillar mavjudligi asosida amalga oshirilganda qo'llaniladi" deb ishoniladi. .

Yevroosiyo komissiyasi Yevroosiyo Ittifoqiga a'zo mamlakatlar mehnat unumdorligi haqidagi statistik ma'lumotlarni o'z ichiga olgan hisobot tayyorladi Hisobotdan ko'rinib turibdiki, 2021–2022 yillarda. Har bir mamlakatda mehnat unumdorligining o'sishi yildan-yilga farq qiladi, lekin umuman olganda, har bir mamlakatda ijobiy dinamikaga ega. Raqamlar ishchi tomonidan soatiga ishlab chiqarilgan mahsulotning dollar miqdoridir.

Hozirgi vaqtda Rossiya Federatsiyasida mehnat unumdorligini oshirish muammosini hal qilish Rossiya Federatsiyasi Prezidentining 2018 yil 24 sentyabrdagi 12-sonli bayonnomasi bilan tasdiqlangan "Mehnat unumdorligi va bandlikni qo'llab-quvvatlash" milliy loyihasi doirasida amalga oshirilmoqda. Rossiya Federatsiyasi Prezidenti huzuridagi strategik rivojlanish va milliy loyihalar bo'yicha kengash. Ushbu milliy loyiha Rossiya Federatsiyasi Prezidentining 2018 yil 7 maydagi 204-sonli "Rossiya Federatsiyasining 2024 yilgacha bo'lgan davrda rivojlanishining milliy maqsadlari va strategik vazifalari to'g'risida"gi Farmonini amalga oshirish doirasida ishlab chiqilgan. Rossiya Federatsiyasi Prezidenti huzuridagi strategik rivojlanish bo'yicha Kengash Prezidiumi tomonidan tasdiqlangan "Mehnat unumdorligi va bandlikni qo'llab-quvvatlash" milliy loyihasi (2018 yil 24 dekabrda 16-sonli bayonnoma), boshqa davlat (maqsadli) dasturlari va milliy loyihalar kabi. , tadqiqotchilarning fikriga ko'ra, "gorizontal" va "vertikal" da idoraviy tarqoqlikni bartaraf etishga yordam beradi. Milliy darajada federal va mintaqaviy darajadagi turli bo'limlarning yaqin muvofiqlashtirish, birlashtirish va o'zaro hamkorligi asosida belgilangan vazifalarni tizimli hal qilish ta'minlanadi. Milliy loyihani amalga oshirish mamlakatning ko'plab hududlarini, ularda joylashgan, kadrlar tayyorlash va qayta tayyorlash tizimlari tashkil etilgan korxonalarni izchil qamrab olish yo'lidan boradi.

"Mehnat unumdorligi va bandlikni qo'llab-quvvatlash" milliy loyihasida to'rtta asosiy yo'nalish asosiy maqsad sifatida belgilangan, jumladan, loyiha natijalari, uni amalga oshirish muddatlari va asosiy ishtirokchilar:

- iqtisodiyotning asosiy noresurs tarmoqlarining o'rta va yirik korxonalarida mehnat unumdorligining 2024 yilga kelib kamida 5 foizga o'sishi (2024 yilga kelib mehnat unumdorligining 20 foizdan ortiq o'sishi);
- 2024 yilgacha milliy loyihani amalga oshirishda ishtirok etayotgan

Federatsiya sub'yektlari sonini 85 taga yetkazish;

- milliy loyihani amalga oshirishda ishtirok etuvchi iqtisodiyotning asosiy noresurs tarmoqlaridagi o'rta va yirik korxonalar sonini 2024-yilgacha 10 mingtaga yetkazish;
- milliy loyihada ishtirok etayotgan korxonalarining 95 foizida milliy loyihada ishtirok etishning birinchi, ikkinchi va uchinchi yillarida mos ravishda 10, 15 va 30 foizga hosildorlik o'sishiga erishish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abulqosimov X.P., Ashurova M.X. "Global iqtisodiy muammolar" jurnali, 2020, 11. 52-57 betlar.

2. Хасанова Г.Д., Тоджиева М.В. “Актуальные проблемы развития национальной и региональной экономики” Сборник научных трудов XIV Международной научно-практической конференции для студентов магистрантов, аспирантов и молодых ученых г.Белгород, 29 апреля 2021 г. Стр. 119-124
3. Khasanova G.Dj., Tojjeva M.V. Zamonaviy iqtisodiyotning moliyaviy-iqtisodiy muammolarini echishda inson salohiyatining ahamiyati. “Yoshlarni qo’llabquvvatlash va aholi salomatligini mustahkamlash yili”ga bag’ishlangan professor- o’qituvchilar, ilmiy izlanuvchilar, magistrLAR va talabalarning ilmiy-amaliy anjumani TezislAR to’plami. Buxoro, 2021 yil 28-29 may. 220-bet1. Abulqosimov X.P., Ashurova M.X. “Global iqtisodiy muammolar” jurnali, 2020, 11. 52-57 betlar.